

A megtelepedéstől a khász városig

A Szeged-monográfia első kötetének munkálatairól

III. Béla 1183-ban keltezett, a nyitrai egyháznak adományokat juttató oklevelében szerepel először városunk neve, a fül számára különös, nyelvésznek bizonyára még sok fejtörést okozó *Ciggedin alakban*. Már ez az oklevél is úgy emlegeti az egykori települést, mint amelyik alkalmas a sósállítmányok őrzésére. A közel nyolc évszázados dátum az első biztosan Szegedre vonatkozó írásos dokumentum. Minden bizonnyal jelentős adata lesz a város történiáját földolgozó *Szeged története* című monográfiának.

Több mint egy évvel ezelőtt adtunk hírt az ötkötetes, elemző történeti munka megindulásáról, mely a kezdeti emlékektől szinte a megjelenés pillanatáig kíséri nyomon a város történelmét. A monográfiatorozat szerkesztőjével és első kötetének szerkesztőjével, dr. Kristó Gyula egyetemi tanárral, a történettudományok doktorával a város legrégebbi történetét felölelő első könyv munkálatairól beszélgettünk.

— A Szeged története című monográfia első kötetét a kezdetektől 1886-ig terjedő időszakot foglalja magában. Földolgozza a korabeli földrajzi-természeti környezetet és az itt létrehozott város történetét. Nyitó dátuma a megtelepedés ideje, s első fejezetében bemutatja azt is, milyen természeti tényezők játszottak szerepet az itteni megtelepedésben. A kötet záródátuma a város történetét nagy fontosságú, politikai eseménye, a török alóli felszabadulás.

— Ez a komplex megközelítés feltételezi a társtudományok jelenlétét, aktív bekapcsolódását.

— Munkánkban szigorúan a történetiség elvét követjük, ahol nem válnak el egymástól a történeti, régészeti, néprajzi fejezetek. Az egységesség elérése érdekében a kötet záródátuma a város történetét nagy fontosságú, politikai eseménye, a török alóli felszabadulás.

Mesterköszöntő

A szakmák ifjú mesterei évente összesereglenek, s mint tanított galambcsapatok tudásukat mérni hussannak neki a messzi kék egeknek. Repülnek magasra, ki meddig bírja szárnya erejével. Ők lesznek a mesterek. Műhelymesterek, tanítómesterek.

Bármely szakma lehet tisztos kenyérkereset és mesterfokon végzett munka, ami már művészet. A szakmát művészi fokon művelő mester maga a teremtető ember. Az ő tevékenységéből születnek új értékek, jönnek világra a még eddig nem létezett alkotások, használati tárgyak, szépségek.

Hanem a szakma ifjú mesterei fölött is elszállnak időben a remény fehér galambcsapatjai, a mesterek öregek lesznek, s tán aranykezüek. Akik, ha fölkapnak egy mindent magukban rejtő fadarabot, legyen az bár rönknyi nagyságú, kibővülnek belőle szent szakmai tudásuk szerint amire ápitusuk, megrendelésük, igényük parancsot ad. Egyszerű játék. Csak a szakmát kell kicsit mesteri fokon ismerni, a holt anyag, mesteri kézzel megpöndítve beszélni kezd. Fölzendül.

A fás művészetnél maradvány, abból a fölkapott fából minden lehet. Tűzrevaló, fejfa vagy az enyészetnek szánt koporsó. Am a mester keze az örök ember szolgálatának szánja. Bölcsőt és ágyat, szekrényt cselekszik, nemcsak praktikus szolgáltató, de szemét gyönyörködtető.

gató, Bólint Csanád kandidátus, Horváth Ferenc, Köhegyi Mihály, Kürti Béla képviseli. A filológiai részt Szádeczky-Kardoss Samu, az irodalomtudományok doktora, tanszékvezető egyetemi tanár és Lakatos Pál egyetemi adjunktus készíti. A történeti kutatásokban négyen vesznek részt: Kulcsár Péter kandidátus, Petrovics István tudományos segédmunkatárs, Szakály Ferenc kandidátus, tudományos munkatárs, Szegfű László főiskolai adjunktus. Az én feladatom, hogy ezt a heterogén anyagot a lehetőségekhez mérten egységes koncepció szerint köteté szerkeszsem.

— *Hogyan tagolódik a város legrégebbi történiáját magában foglaló kötet?*

— A Szeged-monográfia első kötetét öt fejezetből áll. Az első a megtelepedés természeti feltételeit rajzolja meg. A második rész a honfoglalás előtti történeti korokat igyekszik rekonstruálni, a harmadik a város kialakulásával foglalkozik — a tatárjárásig. A negyedik a királyi város történetét vizsgálja 1242 és 1543 között, a befejező fejezet a khász várost mutatja be, Szeged török kori története a témája.

— *Milyen forrásanyagra támaszkodhat a régimúlt korok kutatója?*

— *Anyagfeltárási és gyűjtésről* szólva le kell szögezni, hogy például új ásatások beindítására nincs lehetőség, de az eddigi és egyre gyarapodó régészeti anyag számbavétele, feldolgozása nemcsak a mi munkánk szempontjából hasznos és értékes. A készülő régészeti kataszter, az avarkori lelőhelyek földolgozása, a honfoglaló magyarság emlékeinek összegyűjtése, Magyarország régészeti tipográfiája mind-mind felhasználhatja azokat a tanulmányokat, melyek a mi munkánkhoz is elengedhetetlenek. Így kapcsolódik a helytörténeti monográfia országos, illetve nemzetközi jelentőségű vállalkozásokhoz. A történeti rész forrásanyaga különböző típusú és jellegű. Számos új, eddig még nem ismert adat, dokumentum felbukkanása várható. Két nagy levéltár szegedi szempontú vizsgálata folyik; a Ma-

gyar Országos Levéltár Mohács előtti gyűjteményének mintegy százezer oklevelének számbavétele és a Magyar Országos Levéltár kamarai levéltárának török korra vonatkozó anyaga ígér érdekes dokumentumokat. Sikertült az első kötet számára megszerezni *Káldy-Nagy Gyula* professzor szívesége révén a Szegedre vonatkozó, eddig kiadatlan és jórészt ismeretlen, gazdag, török nyelvű forrásanyagot. Minden reményünk megvan arra, hogy olyan marxista szemléletű történeti munkát tehetünk le az asztalra, amely alapvető anyagában is gazdagabb és bővebb lesz az eddigieknél.

— *Milyen módszerek állnak rendelkezésre az anyagfeldolgozás során?*

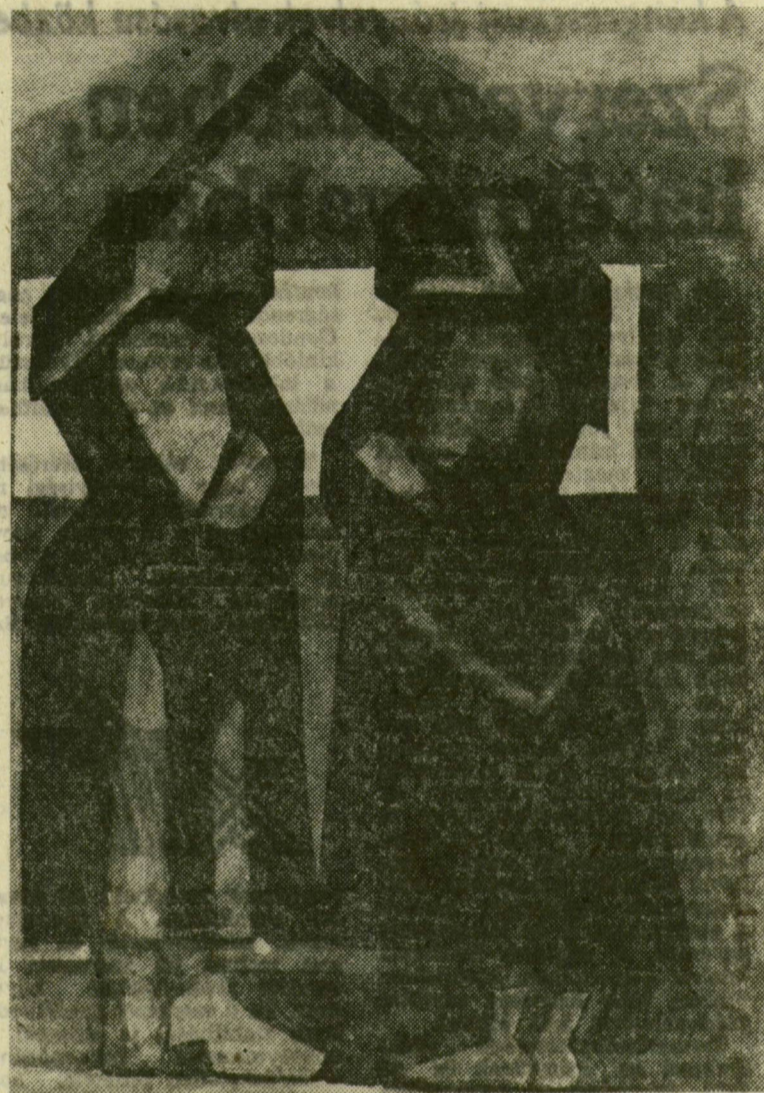
— Az első kötet anyagának sajátossága, hogy nemcsak írott forrásokra, de nagyszámú régészeti anyagra kell támaszkodnunk. Következtetéseket levonni a régimúlt időkre vonatkozóan írott anyagok nélkül elsősorban a régészet segítségével lehet. A későbbi írott forrásokat részint a lehető legteljesebben össze kell gyűjteni és különböző szempontok szerint csoportosítani. (Például kronológia, azonos tematika, nyelvészet stb.) Lehetőség szerint minden Szegedre vonatkozó írott anyag birtokában szeretnénk lenni. Még akkor sem tudnánk biztosan Szeged történetéről, ha minden évből egyetlen adatunk lenne. A vizsgált korból pedig nincs is minden esztendőből dokumentumunk. Hogy egy példával megvilágítsam: két távoli pont között rengeteg variáció, összeköttetés lehetséges, figyelembe véve azt, hogy a történelemben nem mindig egyenes az út. Még a közeli pontok között is sokféle lehetőség adódhat. Elengedhetetlen a történelem a kitekintés, elengedhetetlen a nagyfokú és komplex ismeretanyag, a szintetizálókészség. Konkrét forrásanyagokhoz nem kötődve kell áthidalnia a történelemnek a különböző szört adatok között — Ez annál is bizonyultabb, mert ezek a dokumentumok nem mindig azonos alapon állnak, az egyik adat például törvényben, a másik útleírásban, a harmadik oklevél-szövegben szerepel. Valamennyi más-más elbírálást érdemel.

— *A munkák milyen stádiumban vannak, mikorra várható a kötet megjelenése?*

— Egyes fejezetek már elkészültek, más területeken komoly előrelépések történtek. Néhány fontos publikáció is megjelent, többek között eddig ismeretlen középkori okleveles anyagok. A közelmúltban olyan honfoglalás kori temetőket tártak fel, amelyek gyökeresen új megvilágításba helyezik a vizsgált kort. A tervek szerint 1981 szeptemberére kell elkészülniük a fejezeteknek, azután következik a szerkesztés, lektorálás, majd a nyomdai munkák. Esélyünk van rá, hogy az elképzeléseknek megfelelően 1983-ban megjelenik Szeged története című ötkötetes vállalkozás első kötetét.

Az első, biztosan Szegedre vonatkozó írásos adat 1183-ból való. A monográfia első kötetének megjelenési ideje 1983. A két dátum éppen 800 évre van egymástól.

TANDI LAJOS

Kohán-emlékmúzeum Gyulán

Egy esztendeje új látványossággal gazdagodott a téglavárról, strandfürdőjéről, Dürer és Erkel hagyományairól híres, hangulatos alföldi város, Gyula. A volt művelődési házban megnyitotta kapuját a Kohán György Emlékmúzeum. A nagyterűn átalakított emléképület gyűjteménye jelentős értéke az ország kulturális terekének.

Kohán György 1910. február 22-én született Gyulaváriban. A képzőművészeti főiskolát József Dezső és Glatz Oszkár tanítványként végezte. 1931-ben Párizsban járt, aztán Olaszországban tett tanulmányutakat. Első önálló tárlatát 1930-ban rendezte meg. 39-ben a Nemzeti Szalonban állított ki. Vásárhelyi, budapesti és gyulai bemutakozások után jelentős áttörést az 1959-es műcsarnoki, majd az 1965-ös Magyar Nemzeti Galériában rendezett tárlat jelentette számára. Kitüntették a vásárhelyi őszi tárlatok Tornyai-plakettjével, kétszer Munkácsy-díjjal, halála évében, 1966-ban pedig megkapta a Kossuth-díjat. 1965-ben végrendeletében följajánlotta életművét szülővárosának, Gyulának.

A felszabadulás utáni magyar képzőművészet egyik legeredőbb tehetsége, legnagyobb formátumú egyénisége, a tragikus sorsú Kohán György, akit méltán neveznek „az Alföld Derkovitsának”.

A reprezentatív Kohán Múzeum nagy értékű hagyatéka lel-tárkönyv szerint mintegy 600 nagyméretű olaj-, illetve viasz-tempera-technikával készült festményt és közel három ezer grafikai jegyzet. Az első, most látható életmű-kiállítás ebből 130 művet tár közönség elé dr. Pogány Ödön Gábornak, a Magyar Nemzeti Galéria főigazgatójának rendezésében.

Két napja lett volna 70 éves ez a drámai erejű, erős és méltóságot sugárzó művészetet teremtő, kiváló festő. Munkássága meghatározója volt az elmúlt évtizedek magyar művészetének, de mércét jelentett tevékenysége ezen a tájon. Részt vett minden vásárhelyi őszi tárlaton, és minden szegedi nyári seregszemlén, nem is akármilyen művekkel. Egyszerre érezte magáénak a vásárhelyi kiállítások határozottabb elképzelések szülte törekvéseit, és a szegedi nyári tárlatok oldottabb, nyitottabb bemutatkozását. Nem véletlenül. Erre az igazolást a Kohán Múzeum teremt, járva találjuk meg a döbbenetes erejű festményekkel farkasszemet nézve. Egy korlátokat nem ismerő, egyetemes érdeklődésű, mélyen elkötelezett tehetség vallomása valamennyi mű. Legyen az vásárhelyi utcakép, kazlas napkorong, bírsalmás csendélet, portré vagy monumentális figura, sirató vagy virtuóz rajzvázlat; legyen az a konstruktivisták érett építkező fegyelmével megalkotott, de mélyen érzelmeivel hatalmas hőkora izított tanvakép, alföldi motívumokból ötvözött expresszív látomás, vagy kubista eszközökkel kiforgatott jelképfigura, sikkora bontott felkiáltójel-festmény. Epp ez a sokoldalúság, a kifejezőmódok sokfélesége, a csoportokhoz nem köthető szuverén alkotói látásmód, az öntörvényű művészi világ az, ami Kohán Györgyöt a felszabadulás utáni magyar képzőművészet ki-magasló alakjává emelte. Gyula múzeuma művészetünk köz-kincse, a képzőművészetet szerető emberek zárandokhelye.

T. L.

Szedes Katalin

Nem álmodlak

Ha már naponta vonszolom a botránykövet, aki vagy.

szemük lehunyják álmaim — legalább ők ne lássanak.

Az éber tudat küzd veled, és képtelen parancsa ráz;

legyőzni téged hogy lehet, ki magad vagy a változás?

A mélyebb törvényt hordozod, azért rombolsz, amerre lépsz.

a kráter fortyog és forog, talán kiválik még az érc.

De míg minden salak kiég, s a romlás féktelen mulat,

tudatom tépett szárnyal takargatják az álmokat.

TÓTH BÉLA